

EU-UITBREIDING: EFFECTEN AKKERBOUW EN VOLLEGRONDSGROENTE

Bert Smit

In 2004 hopen tien en in 2007 nog eens twee landen toe te treden tot de Europese Unie. De eerste tien zijn Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Cyprus en Malta. Roemenië en Bulgarije staan op de rol voor 2007. De interne Europese markt met vrij verkeer van mensen, goederen en kapitaal neemt daardoor sterk toe. Voor de Nederlandse akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt kan dit gevolgen hebben op een aantal terreinen, zoals:

- de afzetmarkt voor Nederlandse producten wordt groter;
- Nederland moet binnen de EU concurreren met een toenemend aantal producenten;
- Nederlandse boeren, tuinders en agrobusiness krijgen meer mogelijkheden om in Midden- een Oost-Europa een bedrijf te beginnen;
- inwoners van Polen en andere nieuwe landen kunnen gemakkelijker in Nederland gaan werken.

In dit artikel wordt vooral ingegaan op de eerste drie ontwikkelingen. De vierde ontwikkeling maakt het waarschijnlijk gemakkelijker om de behoefte aan seizoensarbeid in de Nederlandse land- en tuinbouw in te vullen.

Karakterisering van de nieuwe EU-landen

Op Cyprus en Malta na zijn de nieuwe landen voormalige communistische staten, die zich sinds de 'Wende' in 1989 ontwikkelen tot markteconomieën. Deze breuk met het verleden bracht in deze landen een sterke daling in onder andere productieomvang, bruto nationaal product en handelsstromen teweeg. Sindsdien is weer een stijgende lijn te zien, al zijn er wel grote verschillen tussen verschillende landen. Ook qua landbouwstructuur en -productiviteit zijn de verschillen groot. In Polen en Roemenië is een groot deel van de beroepsbevolking (respectievelijk ongeveer 20 en 40%) werkzaam in de landbouw op veelal kleine gezinsbedrijfjes die voornamelijk produceren voor eigen voorziening en de regionale markt. Tegelijkertijd is in die landen het aandeel van de landbouw in het bruto nationaal product relatief klein (ongeveer 13 en 3%). Een land als Tsjechië vormt een tegenpool. Dat land is vrij sterk op industrie en toerisme gericht. Slechts 4% van de beroepsbevolking werkt er in de landbouw, voornamelijk op grootschalige bedrijven, en weet 4% van het bruto nationaal product te realiseren. Deze verschillen leiden tot grote verschillen in de noodzakelijke ontwikkelingen die nodig zijn in de land- en tuinbouwsectoren om na de toetreding te kunnen wedijveren met de collega's uit de EU-15. Te denken valt onder andere aan schaalvergroting en professionalisering.

Groei van de afzetmarkt

In de twaalf nieuwe landen wonen ongeveer 105 miljoen mensen, zodat de interne afzetmarkt voor Nederlandse producten aanzienlijk toeneemt ten opzichte van de 375 miljoen inwoners van de huidige EU-15. Polen heeft hierin met 38 miljoen inwoners een belangrijk aandeel. Daarnaast zijn met name de grote steden met een relatief hoge welvaart en een belangrijke toeristische sector zoals Praag en Boedapest belangrijke afzetgebieden. Er is hier vooral ruimte voor hoogwaardig voedsel. Daarnaast is er in de nieuwe landen behoefte aan kwalitatief goed uitgangsmateriaal zoals pootaardappelen. Naar verwachting zal de consumptie van met name patat en vlees in die landen toenemen met een groeiende welvaart en een trend richting Westerse consumptiepatronen. Tekort aan financiële middelen bij de afnemer en invoerbepalingen bemoeilijken momenteel nog de export van pootaardappelen naar onder andere Polen.

Groei van de concurrentie

In Midden- en Oost-Europa is een groot areaal landbouwgrond beschikbaar. Deze grond is relatief goedkoop, maar van wisselende kwaliteit. Hongarije is vooral een graanland en zou in de toekomst als zodanig een rol kunnen gaan spelen op de interne markt. Het laatste voorstel van EU-commissaris Fischler om de graanprijs

met 5% te laten dalen, schijnt mede door deze verwachting ingegeven te zijn.

Polen is een enorm aardappelland. De jaarlijkse aardappelproductie is sinds de val van de Berlijnse muur in dit land gedaald van 36 miljoen ton naar 16 miljoen ton. Ter vergelijking: de productie in de EU-15 is ongeveer 44 miljoen ton. De daling in Polen is vooral ten koste gegaan van het voeraardappelsegment. Enerzijds is de veestapel in diezelfde tijd flink ingekrompen; anderzijds gaat men in navolging van het Westen in toenemende mate over tot substitutie van voeraardappelen door mengvoer. Dat laatste wordt nog gestimuleerd doordat het saldo van aardappelen in Polen nauwelijks hoger is dan dat van tarwe, waarvan de teelt en bewaring veel eenvoudiger zijn. De aardappelprijs is in Polen lager dan in de EU-15, waardoor met name in jaren met een relatief lage productie in de 'oude EU-landen' import vanuit Polen te verwachten is. Door de dalende omvang van het voeraardappelsegment zal deze 'dreiging' in de komende jaren verder afnemen. Polen zou een concurrent voor de Nederlandse tafelaardappelen kunnen worden in een gebied als Berlijn, maar de betere kwaliteit en bewaring van onze producten geven de Nederlandse telers een voorsprong. Op het gebied van groente- en fruitproductie kan onder andere Polen een concurrent worden op de West-Europese markten. Daarbij moet vooral gedacht worden aan bulkgroentes zoals kool, uien en peen en aan zacht fruit voor industriële verwerking. Voor de fijnere en conservengroentes heeft Nederland een grote voorsprong in kwaliteit. Bij deze takken is eerder aanvoer van werkkrachten dan van hoogwaardige producten uit Polen te verwachten.

Algemeen toekomstbeeld

De land- en tuinbouw in Midden- en Oost-Europa ontwikkelt zich richting een marktgerichte opzet. In het algemeen zijn het niveau van ondernemerschap, vakmanschap en werkmentaliteit in die landen relatief laag vergeleken bij die van de Nederlandse akkerbouwers en vollegrondsgroentetelers. Ook de infrastructuur in die landen laat nog veel te wensen over. Daarbij moet onder andere gedacht worden aan logistieke voorzieningen, aankoop- en afzetorganisaties, dienstverlening en kennisontsluiting. Corruptie en bureaucratie spelen hier en daar een extra belemmerende rol. Deze situatie zal wellicht niet snel veranderen. Daardoor zal de concurrentiekracht van de land- en tuinbouw in deze landen slechts geleidelijk toenemen. Ondanks de lagere kosten voor grond en arbeid zijn de kostprijzen van land- en tuinbouwproducten vergelijkbaar met die in het Westen. Tegelijk liggen er kansen voor Nederlandse ondernemers en het landbouwbedrijfsleven om met apparatuur, capaciteiten en competenties vanuit Nederland aan te sluiten bij specifieke kansen die zich zeker ook voordoen in het Oosten en Zuiden. Maatwerk inclusief goede timing is hierbij van groot belang.